

Perustuslakivaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Ahvenanmaan itsehallintolaissa tarkoitetun tasoitusperusteen muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Ahvenanmaan itsehallintolaissa tarkoitetun tasoitusperusteen muuttamisesta (HE 19/2020 vp): Asia on saapunut perustuslakivaliokuntaan mietinnön antamista varten. Asia on lisäksi lähetetty valtiovarainvaliokuntaan lausunnon antamista varten.

Lausunto

Asiasta on annettu seuraava lausunto:

- valtiovarainvaliokunta VaVL 3/2020 vp

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- budjettineuvos Petri Syrjänen, valtiovarainministeriö
- neuvotteleva virkamies Filip Kjellberg, valtiovarainministeriö
- maaneuvos Veronica Thörnroos, Ahvenanmaan maakunnan hallitus
- hallintopäällikkö John Eriksson, Ahvenanmaan maakunnan hallitus
- rahoituspäällikkö Conny Nyholm, Ahvenanmaan maakunnan hallitus

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- oikeusministeriö
- professori Olli Mäenpää
- professori Janne Salminen
- professori Markku Suksi

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan Ahvenanmaan itsehallintolaissa säädetyn tasoitusperusteen korottamista 0,47 prosenttiin.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2021 yhtä aikaa kuin laki Ahvenanmaan itsehallintolain muuttamisesta tulee voimaan.

Valiokunnan mietintö PeVM 25/2020 vp

Esityksen säätämisyjärjestysperusteluissa ehdotusta tarkastellaan Ahvenanmaan itsehallinnon, itsehallintolain muuttamismenettelyn ja tasoitusperusteen muuttamista koskevan erityisen lainsäätämisyjärjestyksen kannalta. Lakiehdotus voidaan hallituksen käsityksen mukaan käsitellä eduskunnassa tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Esityksessä ehdotetaan Ahvenanmaan itsehallintolaissa säädetyn tasoitusperusteen korottamista 0,47 prosenttiin. Esitys liittyy Ahvenanmaan maakunnan taloudenhoitoa koskevien säännösten muutokseen, joka tulee voimaan vuoden 2021 alussa. Itsehallintolain muutoksen hyväksymisen yhteydessä eduskunta edellytti, että hallitus antaa viivytyksettä esityksen Ahvenanmaan itsehallintolain 47 §:n 1 momentissa säädetyn tasoitusperusteen muuttamisesta 0,47 prosenttiin vuoden 2021 alusta lukien (EK 26/2019 vp, PeVM 5/2019 vp).

Ahvenanmaan itsehallintolain säätämisyjärjestyksestä on perustuslain 75 §:n mukaan voimassa, mitä siitä itsehallintolaissa erikseen säädetään. Itsehallintolain 69 §:n mukaan itsehallintolakia voidaan muuttaa tai se voidaan kumota taikka siitä voidaan tehdä poikkeuksia vain eduskunnan ja maakuntapäivien yhtäpitävin päätöksin. Eduskunnassa päätös on tehtävä siinä järjestyksessä kuin perustuslain muuttamisesta ja kumoamisesta on säädetty ja maakuntapäivillä siten, että sitä on kannattanut vähintään kaksi kolmasosaa annetuista äänistä. Tasoitusperusteen muuttamisesta säädetään kuitenkin tästä poiketen itsehallintolain 47 §:n 5 momentin mukaan valtakunnan lailla, johon maakuntapäivät on antanut suostumuksensa.

Itsehallintolain muutoksen voimaantulosäännöksen mukaan lain 47 §:n 1 momentissa säädettyä tasoitusperustetta tulee muuttaa, jos valtion tilinpäätöksen perusteet muuttuvat tämän lain voimaan tullessa voimassa olleen 47 §:n 2—4 momentissa säädetyllä tavalla tai jos on muita painavia syitä muutokseen ennen lain voimaantuloa. Tasoitusperusteen muuttamiseen sovelletaan tällöin tämän lain voimaan tullessa voimassa ollutta 47 §:n 5 momenttia.

Perustuslakivaliokunta on itsehallintolain muutosta käsiteltäessä kiinnittänyt huomiota siihen, että muutosta koskevassa hallituksen esityksessä (HE 320/2018 vp) uudistuksen taloudellisia vaikutuksia oli arvioitu silloin vireillä olleen maakunta- ja sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen kannalta ja että sanottua uudistusta koskevien lakiehdotusten rauettua arviointitilanne oli muuttunut (PeVM 5/2019 vp). Valiokunnan mielestä itsehallintolain muutoksen voimaantulosäännöksessä tarkoitettuna painavana syynä tasoitusperusteen muuttamiseen voidaan pitää sitä, että maakunta- ja sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta koskevien lakiehdotusten raukeamisen johdosta tasoitusmäärään vaikuttava valtion verotulojen huomattava kasvu ei ole toteutunut. Nyt ehdotettava laki voidaan siten säätää itsehallintolain muutoksen voimaantulosäännöksen nojalla itsehallintolain 47 §:n 5 momentin mukaisesti.

Valtiovarainvaliokunnan lausunnossa esitystä tasoitusperusteen muuttamisesta pidetään perusteltuna ja tasoitusperusteen korotusta tarpeellisena. Valtiovarainvaliokunta kiinnittää huomiota myös siihen, että hallituksen esityksen antamisen jälkeen euromääräiset arviot Ahvenanmaalle tehtävistä siirroista ovat muuttuneet lähinnä koronapandemian aiheuttaman valtion tuloarvioiden alenemisen vuoksi (VaVL 3/2020 vp, s. 2). Valtiovarainvaliokunnan lausunnon antamisen jäl-

Valiokunnan mietintö PeVM 25/2020 vp

keen euromääräiset arviot ovat perustuslakivaliokunnan saaman selvityksen mukaan edelleen muuttuneet.

Maakuntapäivät on 1.6.2020 antanut suostumuksensa tasoitusperusteen muuttamista koskevalle lakiehdotukselle.

Perustuslakivaliokunta pitää esitystä tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa lakiehdotuksen hyväksymistä.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Perustuslakivaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy muuttamattomana hallituksen esitykseen HE 19/2020 vp sisältyvän lakiehdotuksen.

Helsingissä 5.11.2020

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Johanna Ojala-Niemelä sd
varapuheenjohtaja Antti Häkkänen kok
jäsen Outi Alanko-Kahiluoto vihr
jäsen Bella Forsgrén vihr
jäsen Maria Guzenina sd
jäsen Petri Honkonen kesk
jäsen Olli Immonen ps
jäsen Hilikka Kemppi kesk
jäsen Mikko Kinnunen kesk
jäsen Anna Kontula vas
jäsen Mats Löfström r
jäsen Jukka Mäkynen ps
jäsen Wille Rydman kok
jäsen Heikki Vestman kok
jäsen Tuula Väätäinen sd
varajäsen Johannes Koskinen sd

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Liisa Vanhala

Valiokunnan mietintö PeVM 25/2020 vp
Vastalause

Vastalause

Perustelut

Maaliskuussa 2019 päättyneen maakunta- ja sote-uudistuksen valmistelu on käynnistetty uudelleen. Asiaa koskeva hallituksen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle joulukuussa 2020.

Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 47 §:n 1 momentin mukaan tasoitusperuste on 0,45 prosenttia. Nyt käsiteltävässä hallituksen esityksessä eduskunnalle laiksi Ahvenanmaan itsehallintolaissa tarkoitetun tasoitusperusteen muuttamisesta ehdotetaan Ahvenanmaan itsehallintolaissa säädetyn tasoitusperusteen korottamista 0,47 prosenttiin.

Hallituksen esityksen eduskunnalle laiksi Ahvenanmaan itsehallintolain muuttamisesta perusteluiden mukaan tavoitteena on, että maakunta- ja sote-uudistukseen liittyvän rahoitusuudistuksen vaikutus Ahvenanmaan taloudelliseen asemaan olisi mahdollisimman neutraali ja että verotasoituksen sisältävään tasoitusjärjestelmään siirtyminen valtion talousarvion kannalta kustannusneutraalisti tarkoittaisi tasoitusperusteen suuruuden olevan 0,42 prosenttia (HE 320/2018 vp, s. 8, 11). Hallituksen esityksessä päädyttiin tästä huolimatta esittämään tasoitusperusteen tasoksi 0,45 prosenttia.

Nyt käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä tasoitusperustetta ehdotetaan korotettavaksi 0,47 prosenttiin. Kyseessä on tilanne, jossa maakunta- ja sote-uudistuksen etenemiseksi on haluttu suostua ns. ylikompensatioon.

Tahtotila viedä maakunta- ja sote-uudistusta eteenpäin ilmenee valtioneuvoston yleisistunnossa 6.2.2019 istuntopöytäkirjaan merkitystä valtioneuvoston yhteisestä ponnesta, jossa todetaan seuraavaa: "Hallituksen esitys Ahvenanmaan itsehallintolain muuttamiseksi perustuu Ahvenanmaan itsehallintolain kokonaisuudistuksen valmistelun lisäksi oikeudelliseen ja yhteiskunnalliseen tarpeeseen ratkaista sote- ja maku-uudistukseen liittyvät Ahvenanmaan rahoituskysymykset, vaikka tällainen ratkaisu ei erillisenä olisi hyväksyttävissä. Sote- ja maku-uudistuksen toteutuminen luo näin oikeudellisen ja yhteiskunnallisen tarpeen esitetylle hallituksen esitykselle."

Alkuperäinen ajatus kompensoida Ahvenanmaan maakunnalle maku- ja sote-uudistuksesta aiheutuvia tulojen menetyksiä on siten muuttunut. Ehdotettu 0,47 prosentin suuruinen tasoitusperuste johtaa Ahvenanmaalle suoritettavaan ylikompensatioon.

Ehdotus

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että lakiehdotus hyväksytään muutettuna. (*Vastalauseen muutosehdotus*)

**Valiokunnan mietintö PeVM 25/2020 vp
Vastalause**

Vastalauseen muutosehdotus

Laki

Ahvenanmaan itsehallintolaissa tarkoitettun tasoitusperusteen muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti, joka on tehty Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 47 §:n 5 momentissa säädetyllä tavalla, ja Ahvenanmaan maakuntapäivien suostumuksella säädetään

1 §

Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 47 §:n 1 momentista poiketen tasoitusperuste on 0,42 prosenttia.

Voimaantulosäännös

(Kuten PeVM)

Helsingissä 5.11.2020

Olli Immonen ps
Jukka Mäkynen ps